

NHỮNG KIẾN GIẢI VỀ

TRIẾT HỌC
KHOA HỌC

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI

ĐỖ ANH THƠ

Biên soạn

**NHỮNG KIẾN GIẢI VỀ
TRIẾT HỌC KHOA HỌC**

NHÀ XUẤT BẢN HÀ NỘI

LỜI NGƯỜI BIÊN SOẠN

Cuối thế kỷ XX có thể nói là giai đoạn bản lề của “thời đại khoa học” (thế kỷ IX) sang “thời đại hoa học kỹ thuật cao” (thế kỷ XXI) trong giai đoạn này đã có sự phát triển như vũ bão của rất nhiều ngành khoa học của loài người, nhất là khoa học thông tin, sinh học, vũ trụ học, vật liệu mới. Trong xu thế đó, triết học cũng có những bước phát triển mới, đó là triết học giao thoa giữa các ngành khoa học tự nhiên và xã hội. Trong thời đại mới, chúng ta đã chứng kiến lần đầu tiên con người bước ra khỏi Quả Đất, lên Mặt Trăng và bắn các vệ tinh lên thám sát các vì sao xa xôi để tìm sự sống ngoài Quả Đất. Chúng ta cũng đã chứng kiến những kết quả lai vô tính từ thực vật đến động vật, kể cả nhân bản vô tính con người (human cloning). Những tiến bộ khoa học vượt bậc đó đã mở ra cho loài người những triển vọng sống hạnh phúc hơn, đầy đủ hơn. Song, phải chăng nhận thức con người đối với thế giới xung quanh là tuyệt đối đúng, là không mang đậm màu sắc chủ quan? Số người này cho chúng cứ mình đưa ra đúng, số khác lại cho rằng sai. Cái gì có thể làm tiêu chuẩn đánh giá? “Khoa học” và sự “đánh giá” là tuyệt đối hay chỉ là tương đối có tính lịch sử? Thật vậy, sống trên Quả Đất mọi vật đều chịu sức hút của nó, nên thấy quả táo rơi mà Newton đã tìm ra ba

định luật và định luật lực vạn vật hấp dẫn, đặt nền móng cho cơ học cổ điển, tồn tại trong ba trăm năm nay. Nhưng thoát khỏi phạm vi Quả Đất thì sao? Trên con tàu vũ trụ chẳng hạn, thì quả táo không còn rơi xuống nữa! Đi tới các thiên hà, không gian bị giãn uốn cong đi, thời gian thì co lại... Khám phá thế giới vi mô ta còn biết nhiều điều lý thú hơn nữa. Bởi vậy mà cơ học cổ điển của Newton đã phải nhường chỗ cho thuyết tương đối của Einstein và cơ học lượng tử. Nhưng thuyết tương đối của Einstein đã hoàn toàn đúng chưa? Lấy cái gì làm chứng cứ. Vì chỉ cần một dẫn chứng sai thì toàn bộ lý thuyết đó sẽ sụp đổ. Vậy những vấn đề về nhận thức luận đó, cũng giống như cuộc tranh cãi giữa Trang tử và Huệ tử thời xưa: Một hôm, hai ông đi dạo bên dòng suối, thấy một đàn cá đang tung tăng bơi lội dưới dòng sông. Trang tử nói: "Nhìn những con cá kia bơi lội, chúng tỏ là chúng vui biết bao!" Huệ tử cãi: "Ông không phải là cá, làm sao ông biết nó vui?". Trang tử đáp lại: "Ông không phải là tôi, làm sao ông biết rằng tôi không biết cá vui?...". Nguyễn Du cũng từng viết:

*"Cảnh nào cảnh chẳng đeo sầu,
Người buồn cảnh có vui đâu bao giờ?"*

Có thật là ngoại cảnh chỉ là phản ánh nội tâm của chúng ta hay không? Trong cái gọi là "khoa học", có "chân lý tuyệt đối" hay chỉ là "tương đối" "có tính lịch sử". Ta làm thế nào để phân biệt "chân khoa học và nguy khoa học, phi khoa học"? Trong cuộc tranh cãi kéo dài hàng nghìn năm nay, các nhà triết học khoa học, tức là những người đề ra phương pháp luận cho nghiên cứu, hết đưa ra giả thuyết này lại giả thuyết khác, cái này đổ, cái khác mọc lên. Nhưng nhờ có những cuộc tranh cãi của các học giả đó mà tư duy con người luôn luôn

được đổi mới, đưa ra nhiều câu hỏi để lật đi lật lại, đặt ra nhiều giả thuyết, giả chứng, "tự phê phán" không để cho đầu óc bị xơ cứng. Đây là điều kiện đầu tiên của học sinh, sinh viên khi khi ngồi trên ghế nhà trường và bước vào đời.

Nhìn ra các nước, như ở Âu - Mỹ, Nhật Bản các sách về triết học khoa học là những sách được trí thức, sinh viên ưa chuộng nhất, tìm đọc nhiều nhất.

Chậm chân như Trung Quốc, sách triết học cũng đầy ắp trên các quầy. Còn mạng truy cập của các trường danh tiếng như Phục Đán, Thanh Hoa... thì nhiều vô kể. Không những thế, họ còn chịu khó dịch thuật rất nhiều tác phẩm phương Tây đã bỏ qua trong mấy chục năm đóng cửa.

Nước ta trong thời kỳ mở cửa, muốn tư duy kinh tế, chính trị, xã hội... đi đúng hướng thì triết học là một môn học không thể thiếu trong các trường đại học. Chúng ta không thể chỉ bó hẹp một nhánh triết học chính trị mãi mà phải vươn tới triết học toán học, triết học vật lý, triết học nhân sinh... thậm chí triết học giới tính v.v... Bởi vì triết học là phương pháp luận giúp chúng ta tiến nhanh, mạnh vào các ngành khoa học tự nhiên, xã hội và kỹ thuật trong thế kỷ XXI, nhằm đuổi kịp thế giới.

Khoa học gồm có hai mặt: kinh nghiệm và lý luận. Xuất phát từ kinh nghiệm, con người sáng tạo, dự đoán ra nguyên lý phổ biến như tiên đề (axioms), định lý, định luật (laws, principles). Rồi từ nguyên lý phổ biến đó mà suy ra kết luận logic để giải thích kinh nghiệm đã biết và dự đoán sự vật mới. Khoa học thực nghiệm và triết học khoa học xuất phát từ phương Tây. Cái nôi của nó là Đức - Pháp và Anh.

Nhưng trong sản phẩm tư duy con người phương Đông từ

xưa như Lão học, Nho học, Pháp gia... cũng ẩn chứa khá nhiều yếu tố triết học. Bởi vậy, hiện nay trong xu hướng mở, nền đại học nước ta phải kết hợp cho được phương pháp tư duy phương Tây với phương Đông mà thực ra từ xưa, không nói tới. Khổng tử và đệ tử của ông, lối học của cha ông chúng ta tuy thiếu thực nghiệm mang nặng tính tư biện nhưng cũng đã có nhiều yếu tố phát vấn giữa thầy và trò.

Sách triết học tự nhiên và khoa học bằng các thứ tiếng hiện nay rất phong phú. Đáng tiếc là chúng ta chưa có một đội ngũ những nhà biên soạn, biên dịch có lối trình bày dễ hiểu, đa chiều... xưa tan đi trong óc học sinh, sinh viên cái thành kiến cho rằng nó khô khan, áp đặt, vô bổ... nên từ đó có thái độ chán ghét, đối phó đối với môn học này.

Người biên soạn tập sách này, mặc dù kiến thức còn hạn chế chỉ ở một vài mặt về triết học Marx - Lenine và triết học phương Đông, nhưng được cổ vũ của Nhà sách Thăng Long và Nhà xuất bản Hà Nội tôi đã mạnh dạn cho ra mắt bạn đọc cuốn Những kiến giải về triết học khoa học này. Cuốn sách là kết quả của nhiều năm tháng tìm hiểu sâu tâm các sách triết học của Trung Quốc (dịch), đối chiếu với nguyên bản tiếng Anh và các bài giảng cập nhật trên mạng... mà đúc kết thành.

Cái khó của người biên soạn là thiếu sách, từ điển tra cứu bằng tiếng Việt. Hơn nữa các nhà triết học khoa học được đề cập đến trong sách, phần lớn lại là người đương đại. Do vậy phải chưa khá nhiều thuật ngữ bằng tiếng Anh, Trung Quốc. Đối với phần đông học giả có lẽ thừa, nhưng với học sinh, sinh viên lại là điều cần thiết để họ có thể tìm nguyên bản bằng tiếng nước ngoài. Từ mấy trăm năm nay, theo lịch sử phát triển của khoa học, triết học khoa học được chia ra nhiều học phái

khác nhau, với nhiều lý luận khác nhau, có khi đối lập nhau. Nó được nở rộ vào nửa cuối thế kỷ XX và thuật ngữ của chúng tuy vẫn là những từ ngữ cũ, nhưng lại mang nhiều khái niệm mới và đang được tranh cãi.

Vì vậy, bạn đọc cho phép soạn giả được dùng một số thuật ngữ theo quan điểm riêng của mình ví như “hình nhi thượng” (metaphysic) thay cho “siêu hình” chẳng hạn. Mong bạn đọc xa gần chỉ giáo cho những sai lầm, khiếm khuyết về kiến thức. Cảm ơn. /.

ĐỖ ANH THƠ

